

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

HIVATALOS

KÖZLÖNYE.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én másfél íven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Nem tagok egész évre 2 frttal fizethetnek elő, féléves előfizetés el nem fogadtatik.

Pénz- és értékküldemények az Erdélyi Gazda

kiadó-hivatalához
czimzendők.

A hirdetési díjszabályzatról a kiadó hivatal ad felvilágosítást.

Szerkesztő bizottság: elnök **Szabó József**; **Dr. Berde Aron**, **Br. Jósika Sámuel**, **Szabó Sámuel**, **Vörös Sándor**
felelős szerkesztő: **Gamauf Vilmos**.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

az „Erdélyi gazda” és „Méhészeti közlöny” 1890-ik évi folyamára.

Az „Erdélyi gazda” és önálló melléklete a „Méhészeti közlöny” az új évben is együttesen folytatják a pályafutást, azon érintetlenül maradt kedvezménnyel, hogy az erdélyrészi méhészegylet tagjai úgy az *Erdélyi Gazdát*, mint a *Méhészeti Közlönyt* tagsági díjuk fejében díjtalanul kapják.

Az „Erdélyi gazda” és „Méhészeti közlöny” az 1890-iki XXII-ik évfolyamban is havonként kétszer: minden hó 1-én és 15-én fog megjelenni a főlap egy, a melléklet $\frac{1}{2}$ ivnyi terjedelemmel; előfizetési ár egész évre két forint, féléves vagy negyedéves előfizetéseket nem fogadunk el.

Hogy azonban e lapoknak terjedése és éppen azon körökbe való eljutása, melyek vagyonilag korlátoltabb helyzetben vannak, még inkább biztosítva legyen, az igazgató választmány azon kedvezményt nyújtja, hogy községek, községi előljárók, körjegyzők, lelkészek, iskolák és tanítók, valamint az Erdélyben fennálló gazdasági egyletek tagjai az „Erdélyi gazda” és „Méhészeti közlöny” egész évi folyamát

 egy forint 50 krajczárért

rendelhetik meg, ha ezen összeget legkésőbb 1890 január hó 31-ig *Kolozsvárra*, az *erdélyi gazdasági egylet pénztárának* czimezve és bérmentve — legczélszerűbben póstautalvánnyal — beküldik. A pontos megrendelést annyival inkább kérjük, mert felesleges példányokat nem nyomathatunk és így a későn jelentkezők csonka évfolyamot kapnak.

Külön a főlapra, vagy külön a mellékletre előfizetni nem lehet.

Gyűjtőknek minden tíz egyszerre beküldött (akár 2, akár 1 frt 50 kros) előfizetés után egy-egy tisztelet-példánnyal szolgálunk.

Olcsó hirdetési rovatunkat ajánljuk az eladók és vevők szives figyelmébe: egyleti tagok 25% díjkedvezményben részesülnek. A hirdetési díjak szintén az egyleti pénztárhoz küldendők be.

Kolozsvárt, 1889. december 15-én.

Az erdélyi gazdasági egylet igazgató választmánya.

Tartalom: Előfizetési felhívás 1890-re. — A phylloxera-ügyről. Dezső Miklós. — Érdekes adatok gyümölcskereskedésünkről. — A sertésről. — A sertés hátrányos oldalai. Kovácsy és Monostori. — Egy derék egylet. — Szolnok-dobokai gazd. egylet vál. ülése. — A hótakaró hatása. — Szaknaptárak. — Piaczi árak. — Hirdetés. —

A phylloxera-ügyről.*)

Szép elveket olvastunk az „Erdélyi gazda“ hasábján, de azok csak másoknak s az erdélyi szőlősgazdának épen nem lehetnek szépek, mivel még csak a segély kilátását sem feltételezik! Összegezve az olvasottakat, az jön ki, hogy más területen lakó védekezhetik a phylloxera ellen, de épen az erdélyi sehogy se!

Bocsánatot kérek, hogy aprólékossággal foglalkozom alább, de miután e részletek is az egészhez tartoznak, — szerény véleményem szerint, — ezek nem lesznek fölöslegsek. —

Folyó év tavaszán véleményadásra lettem felszólítva, melyből pár pontot ide iktatok: „Alig pár év alatt azt tapasztaltam, hogy a szárazabb fekvéseken és meszes, köves talajokban az amerikai szőlőfajok semmire se mennek, míg egy méter mély talajrétegnél, ha egyenletesen nedvtartó a talaj, az amerikai szőlőfajok diszlenek.“ — „Általában, ha az illető szőlőterületen az ellenálló amerikai szőlőfaj adaptálódik és közepesnél jobban diszlik, úgy a zöld szőlő-oltás sikerre vezet; míg a szó szoros értelmében vett feltétlen szőlőterületek, illetve a most is szőlőnek használt meredek, meleg és száraz oldalak nagyobb részben a vész áldozatai lesznek“. . . . Egy másik pontban pedig határozott kifejezést adtam azon nézetemnek, hogy 15—20⁰-nál meredekebb oldal aligha alkalmas amerikai vesző betelepítésére; ezek Baranya-, Somogy-, Vas-, Zala- és Sopronmegyék 130,000 holdnyi, általam jobb részben ismert szőlőterületemre vonatkoznak. Hogy mennyire volt és lesz igazam, azt a jövő fogja beigazolni, de Kosinszki barátomnak a „Borászati lapok“ban közelebről való leírása után a folyó évi 20 tagu franciaországi tanulmányozó is ilyen irányu tapasztalatokkal tért haza.

De vonjunk egy kis párhuzamot a mi különböző helyi viszonyaink és Dél-Franciaország között, hol tudvalevőleg a phylloxera fellépett és pusztított.

Dél-Franciaország légköre feltétlenül nedvdúsabb, mint pl. a mi Baranya-megyénké, hol délszaki klíma, sőt a több heti szárazság sem ritkaság. Hogy a dél-franciaországi légkör nedvdúsabb, eléggé igazolja azon tény, hogy péld. Budán sem érik meg teljesen az Arramont nagybogyóú és bőlevű szőlőfaj, míg a dél-franciaiáknak ez egyik legbővebb termő és elég jól beérett fajuk, mely mesés termést ad, dacára, hogy ritkán ültetett szőlőjük van. Ez csak úgy ma-

gyarázható meg, hogy nyáron eléggé kifejlődik a szőlőbogyó (szőlőszem) s az őszi idő érleli azt meg (ott szept. eleje), míg nálunk a száraz nyár miatt a bogyó fejletlen s legtöbbször csak az őszi esőzés fejleszti ki rendes nagyságúra, tehát ideje a cukorképzésrn alig marad. Lényegesen különböző dolog a termés fejlettsége és érése, mivel ott, a hol őszig a rendes természetes fejlettséget eléri egy szőlőfaj bogyója és szüretig csak a cukorképzés marad feladatául, az ily hely azon szőlőfajnak való; megjegyezvén, hogy azon mivelet-mód mellett, mely mellett a jelzett eredményt elérte. A mivelet már is igen lényeges különbséget okoz. Beigazolhatom, hogy hetedik évi működésem ideje alatt több kisebb-nagyobb európai szőlőtelepet létesítettem 8—8 mivelet-móddal és az erdélyiek által előnyösen ismert Járdovány fajjal (mely itt „Pécsi Tökös“ néven szerepel); az erdélyi karikás móddal itt semmire sem megyek, mert meghozza a mivelet-móddal együtt járó bő termést, de bogyói igen aprók maradnak. Természetesen hiányzik itt az erdélyi talajnedvesség és légköri nedvesség is s ősszel, mikor az esőzés kiségitné hiányos fejlettségéből, már erőltetetten, némileg érett, ekkor inkább felrepedez, de már nem nő, nem fejlődik a bogyója és savanykás marad, míg rövidebb (fej) mivelet-móddal kevesebbet terem, de jól fejlett s több mint egy negyed része e szőlőknek e fajból áll, sőt némelyek azt is hiszik, hogy a mi — erdélyi ősi — Járdoványunk innen származott oda.

Egy harmadik példa szerint is ugyanilyen tapasztalatokat szereztem. A múlt évben Vas megyében Rohoncson, ez évben pedig két ízben is Zalamegyében Sztridón, (mindkettő határszéli városka,) azt tapasztaltam, hogy ott a Furmint (Erdélyben: sofo) szőlőfaj a tulnyomó ősidők óta; pedig e faj inkább későn érő s mégis jó minőséget szolgáltat: igaz, hogy félczomb miveletük van és minden rendszert nélkülöz; sor nélkül sűrűen ültetve 30 cm., 15 cm., 45 cm. magasságban rövid csapos mivelet.

Az említett vidékeken oly hűvös van, hogy töröküzát csak elvéve itt ott vetnek; meg sem nő, meg sem érik s e későn érő faj mégis jó bort ad; itt is a nyári rendes fejlődés után, az őszi meleg idő alatt csakis a cukorképzés a szőlőbogyó feladata. A rendetlen és sűrű szőlők kétszer lesznek kapálva s a sima talajon úgy nő a muhar, hogy kétszer is aratja a vinczellér; de már az első aratást apró csomókban a szőlőtőkékre rakja a vinczellér, hogy a muhar-szál bogjai is megszáradjanak és mert néhány nap alatt a sarju-muhar reá nőne és az első aratás oda rohadna, mint Erdélyben a Maros mentén a vadrepeze a szőlők között. Gyümölcsös, ebben kaszáló, bükk-, fenyő-erdő, szántóföld, mely 1·5 méteres bakkhátra van szántva, váltják fel egymást, az erdők között szelíd gesztenyések vannak, a talaj homokrétegekből, majd szürke és kékes palarétegből áll. A hegyeken elszórtan lakó horvátok és steier németek a luczernát és lóhert a földbe ásott oszlopokon szárítják, mely oszlopokon keresztbe álló fákon szárad a takarmány, ez is megfelel az erdélyi petrenczén való szárításnak, míg itt

*) N. t. munkatársunknak itt kifejtett nézetei mindenesetre megérdemlik, hogy az ügy érdekében az ellentétes vélemények is nyilvánosságra kerüljenek, mire szívesen nyit tért

Dunántul 1—2 napi szárítás elegendő s már csomókba rakva, 4—5 nap alatt boglyázva lesz az ily takarmány, mert forró meleg van. — Mindezen párhuzamot azért jegyeztem ide, mert Sztridó közel van Marburghoz, hol vinczellér iskola van, a hol 1883-ban Horváth Antal pécsi ügyvéd és kitűnő ampelographus egy baranyai polgár által a baranyai zöld szőlőoltást bemutattatta, utána több rendbeli ilyen tanfolyamot tartottak kiváló eredménnyel s midőn későbbi években Horváth ügyvéd e képezdében a zöld ojtásokat s fás ojtásokat is megnézte, azzal tért vissza, hogy ott az ojtások „bolondul nőnek“, mert meg van a kellő légköri nedvesség a fejlődéshez. De másfelől a francziaországi tanulmányozók is az ojtásokról sok jó hirt hoztak.

Azt hiszem, hogy az erdélyieknek nincs okuk annyira kétséges állapotban lenni, mint a lapokból olvasták; mert mihelyt az alanynak való amerikai fajok díszléséről meggyőződést szereznek, azon helyeken a zöldszőlő-oltással előre mehetnek az említett előnyös helyzetüknél fogva Ha az erdélyi szőlőtalajok egy része száraz is, de tulnyomó része elég nedvtartó talaju, de a légköri nedvesség is előnyösebb ott, mint nálunk legtöbb helyen, miből kitűnik, hogy még előnyük van az erdélyieknek s nem kedvezőtlenebb a helyzet ott, mint az anyaország legtöbb vidékén. —

— Az „Erdélyi gazda“ ban a phylloxeraügyben adott válaszok között a direct termelésre ajánlott amerikai fajok némi közönnyel ajánlatnak kísérletre. Erre vonatkozólag csak annyi megjegyezni valóm van, hogy Erdélyben kizárólag az erdélyi karikás mivelet uralkodik; tudvalevőleg a sok terméshez elegendő nyári nedvesség kell s a beérés önként jó az őszi meleg napok alatt; emlékezzünk csak vissza az 1883-iki meleg, sőt forró szeptemberre. Mennyivel inkább kifejlődhetik tehát őszi a különben későn érő amerikai direkt termő faj, mikor azt pl. rövid, csapos mivelettel fogják mivelní, így kevesebb lesz ugyan a fürt száma tőkénként, de sűrűbben fognak állani a tőkék. A fejmivelet mellett a kevesebb fürt jól kifejlik és miután a föld színéhez közel van a fürt, a talaj visszasugárzó melege összefogja jól meg is érleli azt. Mindenesetre a kísérlet legyen a fő s ne legyen kis és nagy szőlővel bíró gazda, ki phylloxera-infectiószőlőjében különböző pontokon fajokként legalább 100—100 tőkével ne tenne kísérletet, de mielőbb ám! Az ne legyen ok, hogy a fejmiveletet is meg kell tanulni az erdélyi munkásnak; — az csekélység ilyen esetben. Legalább a belfogyasztásra szolgáló boranyagot meg kell termelni, mivel sajnos lenne a bort oda más helyről szállítani, akkor, mikor a természet kedvező adományai megvannak ezen fogyasztási ág termelésére.

Igaz, hogy a mostani magaslatokról helylyel-közzel alá kellend szállani, de dombokban s lankás hegyekben Erdély éppen nem szükölködik, így a 43,000 hold szőlő ujjalakítható lesz, — csak gyorsan s ha másként nem menne, administratív uton megyénként az összhangzó kísérletezést meg kell kezdeni.

Jövőre, ha kissé talán hosszadalmas leszek is, a szőlő-

oltásokról jegyzek fel néhány adatot, hogy a valóságnak megfelelő látkép álljon a figyelmes szemlélő előtt, mert többoldalú megfigyelés — minél rövidebb idő alatt — adhat biztosabb irányt, hogy a robamosan terjedő vézszel szemben annál biztosabbak lehessenek a következtetések.

Pécs.

Dezső Miklós.

Érdekes adatok gyümölcskereskedésünkről.

Az erdélyrészi — főleg alsófehérmegyei — gyümölcskereskedésről oly érdekes és részben egészen új tudnivalókat olvastunk a nagy-enyedí gyümölcészeti egyesület közgyűlési ismertetésének kapcsán Dr. W. A. tolláhól, hogy azokat, mint a távolabbi köröket is érdeklőket, nagy részt változatlanul lapunk hasábjain is közreadjuk:

A jelen évi gyümölcstermelés a metermázsánként elért 5—6—7—8 frnyai árak mellett igen jövedelmező volt és jövőre is ilyennek ígérkezik.

Az elért jó árak részben onnan származtak, hogy a gyümölcészeti egyesület közbenjárása és kereskedelmi miniszterünk bölcs politikája által a szállítási díjtételek mérsékeltevé vált egész kocsis rakományokban. A hulló alma ára métermázsánként szeptember elején 2 frt volt, az ár hétről-hétre emelkedvén, október közepén 3 frt 50 krt ért el. A hulló alma Németországba vette útját, főleg Württembergbe, a hol az idén egy alma sem termett és hol almabort szoktak készíteni. Főképen a gyógyi almát keresték e célra, míg az édes finom fajokat, melyek savnélküliek, mint a ponyik, nem kedvelik, kiválogatják. A vad almát sem vásárolják boralmának.

A jelen év egyébiránt gazdag tapasztalatokkal gyarapította ismereteinket a kereskedelmi kiváncsok és termelési viszonyok tekintetében. A fris besztercei szilvát naponként 30—100 mm.-jával szállították október elsejétől a meddig csak volt belőle. Egyedüli kereskedő e szakmában Strodl Antal volt, Nagy-Enyed vidékén előnyösen ismert gyümölcskereskedő. Az árak litervéka (20 liter) számra fizettettek 25—35 krig. Ugy látszik csemege-gyümölcsül szolgált az áru és jól conveniált. Remélhető, hogy a jövő években korábban jelenik meg a vásárló és besztercei szilvánk termelése mint csemege-gyümölcs hovatovább jövedelmezőbb lesz. Ezt annál inkább remélhetni, mert a fogyasztás főképen Budapest és Bécs felé gravitál, tehát vámoktól nincs mit tartani. Egyébiránt a piac Németország felé is kiterjeszhető lesz, mert a nyers gyümölcs idáig ott is vámentes. Minthogy a szilva gyorsszállítmányként exportálható, arra is kilátás van, hogy a hasonáru nyári gyümölcs: cseresznye, körte, alma, eper, málna, barack is exportképesse tétetik egy két év alatt, ha a nyári évszakban jeget tartalmazó kocsihasználatának, mint Amerikában.

A szilvával a termelők nagyobb árat érhetnek volna el, ha már augusztus és szeptember hóban előleg által árujok lekötve nem lett volna. Az előlegek pálinka-főzők által

adattak, kik 15—18 krjával vették litervékáját, leszedve. Némely városi termelő rosszul járt az így eladott szilvával, mert annak szedetése drága napszámmal bele került 10—20 krba is. Falun részibe szedetik gyermekekkel, midőn 10—20%-ot adnak a termésből. Ha a beszterczei szilva kereskedést sikerül állandósítani, a pálinkafőzők a csekélyebb értékű husos és sárga szilvára lesznek szorítva, melyek bő termése az alacsonyabb ár mellett is jövedelmez.

A téli és őszi almakereskedésre nézve a fajok tekintetében tétettek érdekes tapasztalatok: ugyanis ki a hulló alma kereskedést némi figyelemmel kísérte, meglepéssel tapasztalhatta, hogy tévedésből vagy roszakarattól azok közé a vadalma sokféle neme vegyült. Az erdei vadalma sárgás zöld, apró; de láthatók voltak nagy fehér, továbbá csikos, végül egyik oldalukon szép pirossal behelt vadalmák is, melyek csak izükről, fanyarságukról voltak felismerhetők. Ez utóbbi vadalmák tulajdonképen nemes alma-magról kelt vadoncok; melyeknek beelegyítése sok kellemetlenséget és kárbavesztett szedési és szállítási költséget okozott a termelőknek, mert végül a vásárló felismervén az árunak hasznavethetlenségét, azt kártérítés nélkül kilökte.

A csemege-almákra nézve megjegyzendő, hogy batul és pónyik s más hasonló nemes fajokkal nem értük meg el azon árakat, melyet finom minőségük és mérsékelt termésük következtében megérdemelnek. Ennek oka részben az, hogy ezen gyümölcsöket minden válogatás nélkül*) bocsátjuk áruba. Azt kell tennünk, hogy a hulló almát lelkiismeretesen elkülönítsük és továbbá a tulaprókat, foltosakat, férgeseket (melyek végül is 10—15%-át teszik az árunak és akár a helyi piacon, akár boralmául alacsonyabb, de elég tisztességes áron, 50%-kal olcsóbban értékesíthetők) kiválogassuk: így aztán a finom és szép csemegealmáért mégis oly magas árt érhetünk el, hogy a kiválogatott alma ingyenbe marad.

Meglepő ránk nézve, hogy a kereskedő többet ad a gyümölcs nagyságára, szépségére, színeségére, mint a faj finomságára.***) Nagy piros, bőventermő puha almák, melyek csak falvakon termeltek, mert uri kertben meg nem tűrik, ép oly áron fizettetnek, mint a batul és pónyik. Ez onnan van, mert nagy városokban ezen almákat konyhai czélokra, főleg a cukrászok, de háziasszonyok is keresik, minthogy feldolgozásuk szaporán megy. Ez az oka, hogy a bőven termő Török Bálint alma oly hirre vergődött Magyarországon. A Clairgeau

*) Általunk személyesen ismert budapesti kereskedők csak akkor veszik át a küldött almát, ha az darabonként átlag 10—12 dekát nyom, ugy hogy 8—10 darab essék egy kilóra.

Szerk.

**) Kecskemét, Nagy-Körös, Nagy-Maros stb. termelői már régóta tapasztalják azt, hogy a nagyban vevők, kivált külföldre, csakis „mutató” gyümölcsöt keresnek, a mit bizony, — habár a mi izlésünk szerint nem enni való, — például Északi Németországban mint asztali almát vagy körtét fogyasztanak el.

Szerk.

körte is igen kelendő lenne nagyságánál fogva. Félvad magról kelt nagy körtékért kétszeres árt láttam fizetni, mint a finom apróért. —

Az idei száraz esztendőben az is bebizonyult, hogy a fákkal beültetett kaszáló rétek hozama biztosabb. És előre látható, hogy a kaszálók — részben az erdőirtások — pár évtized alatt nemes gyümölcsfákkal lesznek Nagy-Enyed vidékén beültetve, — azon vidéken, melynek égalja Erdélyben legkedvezőbb a gyümölcsstermelésre. —

— A fentiekhez — más forrásból — még a következőket adhatjuk Besztercze és vidékének idei gyümölcskereskedéséről. Hogy tengelyen mennyit szállítottak a helyi és távolabbi piacokra (Marmaros, Bukovina stb.) arról adat nincs; de a szamosvölgyi vasutal közvetített forgalom szeptember és october hónapokról pontosan fel van jegyezve. E szerint ment préselt gyümölcs Fridrichshafenbe 2068 mm., Ulmba 1653 mm., Linzbe 405 mm., Uj-Ulmba 1204 mm., Nagyváradra 103 mm. Asztali gyümölcs: Bécsbe 604 mm; ezenkívül a Királybágon tul, Ausztriába és Németországba 245 mm, összes gyümölcsszállítás 6282 mm, a mi átlagos számítással 18.847 frt 50 krt tesz ki. Ezt a szállítást csaknem kizárólag a szász gazdák eszközölték. A kivétel tehát mint látjuk Württemberg, Bajorország, Alsó-Ausztria és csekély mértékben a szűkebb értelemben vett Magyarországra irányult. —

— Örvedetes és az ügyre nézve előnyös lenne, ha a hazarészünk más vidékein netán előfordult nagyobb mérvű gyümölcsforgalomról szintén adatokat kaphatnánk és közölhetnénk. —

A sertésről

szerkeszteni nagyobb terjedelmű szakmunkát Kovácsy Béla és Monostori Károly tanárok e teljes czim alatt: „A sertés, annak tenyésztése és hizlalása” A t. szerzők, kik a lapunkban érdeme szerint méltatott „A ló és annak tenyésztése” czimű munkájukkal hazai szaksajtónk egybehangzó ítélete szerint nagy elismerést vívtak ki, kétségkívül ezen új vállalatukkal sem fognak hátrább maradni, mire a már megjelent első füzet is biztos reményt nyújt. A mű számos ábrával és fénynyomatu melléklettel lesz ellátva; ezekről, valamint általában a kiállítás csinjáról a jőnevű Koczányi és Vitéz kassai könyvkereskedő-cég áll jól. Megjelenik a munka 10 füzetben (havonként két füzet), előfizetési ára 5 frt. „A sertés tenyésztés” különben egyszersmint „A gyakorlati mezőgazda szakkönyvtára” czimű füzetes folyóiratnak első terméke, mely könyvtár évi 10 füzetből fog állani. —

Megemlítjük még, hogy Koczányi és Vitéz, — kikhez az előfizetések küldendők — „A magyar gazd. szakirodalom jelesebb termékeinek jegyzékét” állították össze 1860—1889 ig és azt kívánatra minden érdeklődőnek díjtalanul rendelkezésére bocsátják. —

A sertés hátrányos oldalai.*)

Butaság. Általánosan tudva van, hogy a birka közmondásossá vált butasága mellett és a „marhaság“ kifejezésben rejlő oktalanságon kívül a „disznó-butaság“ is époly szelvényben-hosszában alkalmazott jelző, mint akár a „disznó szerencse“ vagy „disznóság“.

Ha elfogulatlanul ítélünk, be kell vallanunk, hogy a sertés „intelligentiája“ valóban felettén csekély. Hosszu, keskeny, piramidális feje, apró szemei, ügyetlen, otromba viselkedése, poczkos termete már az első pillanatra elárulják észbeli tehetségének korlátolt voltát. E korlátoltságának alapja az aránylag kicsi agy, melyet pallérozni évszázadok alatt nem jutott eszébe senkinek, kivéven egy-némely malaczbolond nénikét, vagy komédiást, ki aztán pénzért produkáltatja „tudós“ malaczáat.

Hogy azonban ez az észbeli korlátoltság nem éppen olyan nagyfoku, mint a minőnek általában tartatik, mutatja mindjárt az előbb jelzett „tudós“ malacz. Ha illet — még pedig többet — magunk nem láttunk volna, bizony nem tudjuk, hogy gondolkoznánk a felől a disznó felől, melyet Brehm említ, mondván, hogy az a tanult állat olvasni tudott s jelezni tudta, hogy hány óra. Mi, megvalljuk, olyan disznót nem láttunk, a mely az olvasás mesterségében járatos lett volna, de olyant láttunk, a mely „kiturta“, hogy az óra hányat ütött; kiröfögte, hogy az előtte levő dáma hány éves s kikaparta, hogy hány udvarlója van (már t. i. a dámának), a publikumot ekkora „tudománnyal“ formális extasisba hozván. Az pedig, hogy a „tanult“ sertés két lábbon valczerezik, parancsszóra lefekszik, felkél, megmosdik, megvakarózik, tárgyakon átugrik, réseken átbuik, kottára eszik és iszik, kutyával ölkezik, gazdáját mindenfelé, még az étterembe is követi, s ott székre ülve sört iszik vele, majd röfög, megöleli s meg is csókolja — mondjuk: mindez gyakran közönséges vásári komédiában is látható s eléggé mutatja, hogy a disznót — daczára az ő nagy butaságának — pallérozni csakugyan lehet. De a figyelmes szemlélődő a „tanulatlan“ sertésnél is sok nyomára lelhet az észbeli tehetségének. Az árva malacz pl. mely ápolóját, mint a hű kutya, lépten-nyomon követi; a vadonban élő sertésnyáj, mely a pásztor kürtjének hangjára előjön; a csürhe, mely a kondás maczi! maczi! szavára összefut — mind egy bizonyos foku értelmi képességre mutatnak a sertésnél.

Maga a vadsertés, mely vadaskertben mesterségesen tápláltatik, igen jól ismeri takarmányozója tülök- vagy dobhangját s félelem nélkül, egész bizalmasan közeledik s csoportosul az elszórt kukoricza körül. Szóval, mint a bakonyi kondás mondja: magához való esze van a disznónak is, annyi mindenesetre van, a mennyit a stoikus Chryssippos tulajdonit neki, mikor állítja, hogy a disznó lelke arra való, hogy mint a só, a husát a romlástól megóvja.

V a d s á g. Nem lehet tagadni, hogy a sertés egyike

a legvadabb háziállatoknak. Ezt azonban valami lényeges árnyoldalnak tekinteni nála nem indokolt, mert hiszen eltekintve attól, hogy mindegyik állatfamiában feles számban kerülnek vad és veszedelmes példányok — azt mondhatjuk, hogy mi magunk vagyunk okai a disznó vadságának. Az emberek közeléből kidobva, sokszor több generációja a sertésnek, magára hagyva, vadonokban bujkálva tölti életét, vagy ha emberek közelében van, őseredeti ellenszenv és megvetés kíséri mindenütt, mely csak akkor ér véget ideiglenesen, mikor a disznó sonka, vagy kolbász képében az asztalon párolog. Maga a disznónyáját őrző, vagy avval érintkező pásztornép is olyan természetű és erkölcsű, hogy az szelidítő, kezesítő befolyást a disznóra nem gyakorolhat. De mit látunk ott, a hol a sertést humanusan nevelik? Látjuk, hogy ez állat vadságot el nem sajátít, sőt ha illet örökölt — levetkezi. Kezessé lesz szóval a sertés is, ha úgy neveltetik, kezeltetik, ápoltatik s vad lesz, ha vad bánásmódban részesül. Hogy aztán ilyen állapotban emberre, állatra nagyon gyakran igazán veszélyessé is lesz, az bizonyos. Egyébiránt a sertés is, mint minden állat, gyilkolni tud — mint mondani szokták — akkor, ha éhes. Ez az egész világot uraló kannibál érzés az, a mely a különben is rendkívül falánk disznót a leggyakrabban fékteleenné teszi. Vérben forgó szemekkel, dühösen baktat ilyenkor jobbra-balra, s megtámadja az embert, megeszi a porban játszó gyermeket s rá ront a saját nemére is. A csak valamely jó bánásmódban és elégséges eledelben részesülő sertés azonban époly kezes lehet, mint akár a marha vagy ló, a mint azt különösen az angol tenyésznóják eléggé bizonyítják.

K e g y e t l e n s é g. S z i v t e l e n s é g. A sertés bűnül felrótt ezen két tulajdonság is olyan, a mely nem feltétlenül jogosan szerepel a disznó bűnlajstromában.

Nincs szándékunkban tagadni, hogy különösen a tenyésztett fajtákban számos pl. az olyan kocza, a mely phlegmájának nagy voltában malaczaira nem igen hederit, azokat elhanyagolja, vagy üldözi, agyonnyomja, sőt olykor fel is falja — csak hogy az ilyenek határozottan kivételek; az általánosan észlelhető szabály a sertésnél is az, a mi minden más állatnál, hogy t. i. az anya magzatját tőle kitelhető minden módon védelmezni, óvni igyekszik s tusára kél avval, a ki, vagy a mi ivadékai ellen tör. Az anyai szeretetnek igen számos, gyakran nagy mértékben komikus nyilvánulásait láthatja a figyelmes szemlélő a sertésnél is s csak igen ritkán szemlélheti annak ellenkezőjét, t. i. a kegyetlenséggel és szivtelenséggel jelzett tulajdonokat.

Ne menjünk messze, idézzük magunk elé azt a pillanatot, mikor a kocza a fiadzához készülődik. Egészen furcsa volna, ha nem lenne egyszersmint csudálatra méltó, hogy miként keres a disznó a szüléshez alkalmas helyet, miként hord össze vagy tur magának alkalmas „betegágyat.“ Avagy ki nem látta meg a gondos körültekintést, melyet a kocza végez, mikor magzatjai már a világra jöttek. Valóban bámulatra méltó, hogy milyen óvatossággal forog meg körben az ilyen kocza, gyöngéden ellökdösvén maga alul a to-

*) Mutatvány Kovácsy Béla és Monostori Károly „A sertés, annak tenyésztése és hizlalása“ című munkából.

lakodó malaczkokat, hogy lefekvés közben agyon ne nyomaszanak. Avagy ki nem látta a minden képzeletet felülmúló türelmet, melyet a kocza mutat, mikor malaczeit csendes grummolással csöcseihez édesgeti s azoknak (sokszor 10—12-nek) viczánkozását, harapdálását, döfölését mozdulatlanul viseli.

Hiszen igenis van ennek az éremnek másik oldala is, csakbogy — a mint azt majd a malacz agyonnyomás és felfalás tárgyalásánál bővebben is látni fogjuk — az éremnek ez a fele rendszeren oly okok folytán létesül, a mely okok magával a sertés természetével alig, vagy éppen nem függnek össze.

Különbén mindenki előtt ismeretes, hogy a mily viszatásztító, hogy ne mondjuk félelmetes éppen az említett vadság és állítólagos kegyetlenség miatt a megélemedett sertés, épügy — mit is mondjunk — kedves a malacz a maga csikós testével, ügyetlen, komikus ugrádozásaival s kottára nem szedhető visitásával. Ne is csudáljuk, hogy köztünk szerény halandók között majdnem annyi malaczbolond akad, mint a hány ló-bolond van, mert ha már a malacz képes volt (nem csak sülve, de élve is) felvidítani egy IX. Lajos királyt, vagy egy Severus császárt, — örvendő mosolyt kell hogy keitsen különösen a tenyésztőnél, a ki nem ok nélkül szemléli gyönyörrel az ő tenyész-mestersége ezen „kiáltó“ produktumait.

Rondaság. Általánosan ismeretes, hogy ha valakire az mondatik, hogy „disznó“, vagy valamire az, hogy „disznóság“, ez minden egyéb, csak éppen megtiszteltetés nem. E jelző a szóban forgó állatról az emberre vagy az ember cselekedeteire első sorban tisztátlanságot, másod sorban mértéktelenséget jelent, harmadsorban az eledelben nem válogatásra s végre a piszok, mocsok kedvelésre s érzést, illemt sértő viselkedésre mutat.

Az igazat megvallva, e tekintetben a sertés valóságos bravourokat művel, oly annyira, hogy ebben már a házi állatok között nincs párja. Nem elég, hogy felfal még oly anyagokat is, a melyeket minden más háziállat megvet, de felfal excrementumokat is, melyeket ember és állat kiürít; beléhentereg sárba, iszapba; belé hág, belé gázol a maga vályujába; beléiszik akár a pöczegödör vagy kanális penetrikus löcsedékébe is s nem sokat kutatja, hogy hol hajtja szundikálásra a fejét. Fogalma se látszik lenni — mint más háziállatnak — a tisztaságról; a fürdőt nem mosakodásra használja, hanem bőre hűtésére s arra, hogy magát még jobban bepiszkítsa; úgy látszik nem azért vakarózik, hogy piszkát és férgéit eltávolítsa, hanem azért, mert jól esik neki. A kényelem és rondaság szeretet annyira megy nála, hogy ültében, fektében, mentébea vizez és ganajzik, holott ezt a legtöbb háziállat nem, vagy felettén ritkán teszi.

Hanem aztán annyi bizonyos, hogy e „disznó természet“ fennállásában magának az embernek is része van, mert — mint már jeleztük is — éppen a sertés az, a melynek tisztántartására, tiszta elhelyezésére, szóval megfelelő ápolására az ember a legkevesebb gondot fordít.

Ha egyébiránt közelebről vizsgáljuk a sertés e ronda

természetét, úgy találjuk, hogy a mily utálatos az különben, ép oly hasznos más tekintetben.

A mindenevés — mint már láttuk — határozottan nagy előny a sertésnél, ez tehát lehet „nem szép“, de nem lehet haszontalan. Az iszapban, mocsokban való hentergés se amolyan privat passio, hanem elodázhatlan szükség, olyan valami, mint a verébnek vagy háziszárnyasnak a homokban való fürdése; az iszapban, sárban levő alkáliák teszik t. i. lehetővé, hogy a sertés bőrén felgyült zsiros, ragacsos anyagok elszappanosodva, arról ellökődjenek s a bőr szabályos működését ne akadályozzák.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a sertés piszok, mocsok és mindenfalás nélkül diszteni nem képes. Hogy sok viz nélkül a disznó anyagot, különösen sok zsirt termelni nem tud, az régen ismert dolog, de hogy a rondaság „életfeltétele“ volna a sertésnek, azt határozottan tagadásba kell hogy vonja mindenki, a ki valaha csutak és vakaró alatt hizlalt, szóval tisztán tartott s kizárólag egészséges növényi eledelkellet étetett sertést látott.

Hogy csak egy példát idézzünk, felhozzuk Temel kísérletét, a ki 6 egyenlő súlyú sertést 7 heten keresztül hasonló takarmányon étetett s arra az eredményre jutott, hogy közülök az a három darab, a mely naponta vakaróval és csutakkal tisztított, daczára annak, hogy kevesebb takarmányt fogyasztott, darabonként 30 fonttal többet nyomott, mint a másik három, mely tisztításban nem részesült.

Nincs szándékunkban ebből és több hasonló kísérletből kiindulva azt hangoztatni, hogy keféljük, vakarjuk hát a sertést is; ez pl. a nyájbéli tenyésztésnél különben is lehetetlen; de hangoztatjuk, hogy a sertés a rondaság tekintetében is jobb a hízóról, feltéven, hogy alkalma van tisztán étkezni s tisztán maradni.

Torzultság. Torzszülés. Balhiedelmek. Hogy az ember még ezt a két körülményt is büntül rója fel a sertésnek, az abban leli magyarázatát, hogy a torzulás és torzszülés esetei éppen ennél az állatnál a leggyakoribbak. Minden más páros ujjú állatnál nagy ritkaság pl. az egy csülküség, a sertésnél ez meglehetősen gyakori. Ilyenekről már Aristoteles és Plinius is említést tesz, az utóbbi plane egy külön sertés fajnak t. i. illyriai és pöniai disznónak nevezvén az ilyeneket.

Egy Moldovával foglalkozó író, névszerint Demetrius Kantemir is azt mondja, hogy ott egy csülkü sertések fordulnak elő, s megjegyzi, hogy még az importált több csülkü koczák is, 3 évi ott létele után, egy csülkü malaczkokat vetnek. Rodiczky szerint nálunk Fehérmegyében egyes sertés családok volnának, melyek nemkülönbén egycsülküek s ez anomáliát még keresztkezési productumaikra is meglehetősen bizossággal átörökítik. Oly sertésekről is vannak feljegyzéseink, melyeknek hátsó végtagjaik hiányoztak s e defec-tusaikat szintén átörökítették.

A torzszülést tekintve, alig képzelhető forma, a mely a sertésnél elő nem fordul. Az egy vagy három szemű, a 2, 3, 6 vagy 8 lábú, a pulyka orru, elefánt orrmányu, a hermaphrodita stb. malacz valami egészen közönséges, különösen a nagyobb tenyészetekben.

Mindezek persze más háziállatnál is előfordulnak, de egyikénél se veszi az ember oly rossz néven, mint a sertésnél, melyre kigyót-békát rákiáltani évezredes uzus.

Ilyen, ósapáinkról ránk maradt uzuális balhiedelem pl. az, hogy a keleti marhavész néven ismeretes nyavalya, beteg sertések ganaja által okoztatik, ilyen, hogy a sertés hujyába lépő meztlábás gyerek torokgyíkot kap; ilyen, hogy a sertés bolhája embernél orbánczot okoz; ilyen, hogy a disznó által megjárt és felturt terület minden más állatra nézve veszedelmes; ilyen hogy a disznósirból készített hajkenőcs ősz szőröket létesít, stb. De a sertés bünlajstroma még evvel sem ér véget.

Elvadulás. Rossz szokások. Felrója neki az ember azt is, hogy könnyen elvadul, mintha más állatok szükség- és alkalomadtán hasonló „bünbe“ nem esnének s mintha maga az ember is nem volna alávetve ennek. Feledi különben ennek mérlegelésénél azt, hogy különösen a vad-disznótól eredő azon fajták vadulnak legszivesebben és leg-hamarább el, melyek teljesen soha sem voltak domestikálva, vagyis melyek könnyü elvadulásának ennél fogva maga az ember az oka.

A sertés rossz szokásait is tulong-tul hánytorgatni szoktuk, meg nem gondolva, hogy a háziállatok között nincsen egy se, a mely sokkal több rossz szokásnak rabja ne volna.

A malacz agyonnyomáson és felfaláson, az ólak berendezési tárgyainak rágásán, a kerítéseken való átbuváson, a turáson és vályuba hágáson s a tovább terelésnek ellenszegülésen kívül nem igen van más rossz szokása a sertésnek, s — mint a rossz szokások bővebb tárgyalásánál látni fogjuk — az emberen mulik, hogy ennyi is van, valamint rajta mulik, hogy pl. az intelligensebb lónál tiz ennyi is van.

Egy derék-egylet!

A buzgó nagy-enyedi gyümölcsészeti egylet közelebb-ről tartván meg közgyűlését, megemlítjük, hogy a csekély eszközökkel, de lankadatlan fáradsággal dolgozó testület zárszámadása 510 frt bevételt és 495 frt kiadást mutatott fel. A zárszámadásból kiemelendő, hogy a kertészház befejezésére 354 frt fordított, míg az 1887. évi építési költségek 612 frtot tettek, a faiskola bekerítése 1884-ben történt és 700 frtba került, ugy hogy az egylet ingatlanokba eddig 1665 frtot fektetett be, azonkívül a vinczellérképezde igazgatójának közreműködésével 25,000 drb oltványt és több százezer alma és körte magonczot termeltetett. A költségvetés 184 frt bevétellel és 174 frt kiadással irányoztatott elő. —

Tiz évi fáradozás atán az egylet 1890-ben kezdi meg nagyobb mérvben az oltványeladást, mi által első sorban Alsó-Fehérmegye gazdasági viszonyain óhajt tehetsége szerint lendíteni. Az eladásra kerülő fajok egyelőre a következők: Batul, Pónyik, Gyógyi piros, Fehér téli kalvil, Londoni peppin, Kanadai renet, Téli arany parmén és Francia arany renet; a készlet különösen a két első fajból nagy. E gyümölcsfajok 3 éves, ép, erőteljes példányokban darabonként 35 krért kaphatók; egyleti tagok, saját részükre, darabonként 10 kr. árendésben részesülnek. Csomagolás mérsékelt áron számíttatik. Ezen kívül van 2 éves benemesíthető gyökérdús almamagoncz nagyobb számban, darabja 1 kr., gyengébb példányok à 1/2 kr.; a körtemagoncz kevés, java 1 1/2 kr., gyengéje 1 kr. darabonként. Megrendelések s azoknak pénzüsszege Dr. Winkler Albert urhoz, a gyümölcsészeti egylet pénztárnokához, Nagy-Enyedre intézendők. —

Egyleti mozgalmak.

A szolnok-dobokamegyei gazd. egylet igazgató választmánya november 10-én tartott ülésén az 1890-iki bécsi gazdasági kiállítást illetőleg a következőket határozta:

1. Mielőtt az egylet gyűteményes kiállítása elhatározatnék, a megye nagyobb birtokossága nyilatkozat-tételre hivandó, hogy részt kíván-e venni a bécsi kiállításban, s ha igen, mily mértékben?

2. Elhatároztatik, hogy az egylet viselni fogja a közvetítési és szállítási költségeket, míg a gyűteményben résztvevő kiállítók a reájuk eső tér- és állvány-dijakat.

3. A beérkezett nyilatkozatok után, a mennyiben az elnökség szükségét látná, rendkívüli választmányi ülés egybehívására kéretik fel.

Titkár bemutatta ezek után Fodor László gyümölcsészeti vándortanító jelentését a négy legtöbb előmenetelt tanúsító deésjárásai községi faiskola állapotáról és ennek következtében a következő sorrendben hozza őket javaslatba: 1. Szász-Nyires község faiskola-kezelőjét, B a t y i n a s Szilárdot. 2. Deésakna község faiskola-kezelőjét, G á l y a Mihályt. 3. Szt-Benedek község faiskola-kezelőjét, P a p Jánost. 4. Kodor község faiskola-kezelőjét, M a r o s a n Györgyöt. A jutalom oda ítélése előtt a felülvizsgálatra kiküldött bizottság jelentése lesz bevárando.

Péterfi Zsigmond javaslatára elhatároztatik, hogy titkár készítsen egy jelentést az idei gyümölcskivitel mérvéről; nevezetesen jelentésében tüntesse fel, hogy ez évben megyénkbelől hány waggon gyümölcs szállított ki, kiknek és mily árak mellett és tegyen javaslatot a jövőben követendő közvetítési mód tárgyában.

Titkár felélenkíti a választmány emlékeztetésében, hogy 1886-ban megkereste volt Deés város tanácsát, hogy egy Deésen létesítendő földmives-iskola céljaira, lehetőleg az egyleti kert közelében, földterületét átengedni sziveskedjék. Deés város képviselőtestülete 1886. április 28-án tartott ülésében oly határozatot hozott, hogy „tekintettel a folyamatban lévő tagosításra, ezen kérdésben érdemleges határozatot nem hozhat.“ Mivel a tagosítás kérdése ma már a bevezetéshez közel, indítványozza, hogy Deés város tanácsa kerestessék meg, hogy az egylet kérelmét most már érdemleges tárgyalás alá vegye. A válasz megsürgetése elhatároztatott. —

A hótakaró hatása a növényzetre

különösen annak a fagy ellenjavó megvédésében nyilvánul. Ha a vetés nincsen a fagy beálltakor hóval beborítva, a talaj egész 1 cm. mélységig csonttá fagyhat, mi közben természetesen a nedvesség a növényzettől megfosztatik és a talaj is poralakulag szétesve elveszti összetartását. Ilyenkor természetesen a gyökerek elvesztik maguk alatt a talajt és „fölszivódnak“, minek következtében a fagy hatásának is hovatovább mindinkább ki vannak téve. Ezen időjárásnál azonban még hátrányosabbak az időleges időváltozások (különösen, ha azok éjjel és nappal gyorsan következnek egymásra), a mennyiben a talaj folytonos kiterjedése és összehúzódása következtében a növény gyökérzete elszakadzik s végre elpusztul. Mindezen a bajokon egy nem igen vastag hórégteg legbiztosabban segít az által, hogy a talaj megőrzött melegségét nem engedí eltünni és viszont a fagy hatását sem juttatja érvényre. A talaj ily módon télen át is megtartván melegségét, azon esetekben, ha a hórégteg nem

igen vastag — miután ez esetben elég levegő férközhetik a talajhoz — alkalmat nyújt az istállótrágya szétbomlására is, melylyel aztán természetesen a növény egyenletes táplálása jár karöltve. Vastag hóréteg alatt azonban, mint az már magából a dolog természetéből folyik, mindezen előnyök megszűnnek, sőt mi több, részint a levegő kizárása által, részint pedig az összegyűlt melegség által a növényzet könnyen rothadásnak is ki van téve. (G. L.)

Szaktanptárak.

A Franklin társulat kiadásában a következő 1890-re szóló naptárak jelentek meg:

Falusi gazda naptára, XXVI. évfolyam, szerkeszti Sporzon Pál, ára 80 kr. Számos, nagyobbrészt jól megválasztott rövid cikket hoz a mezőgazdaság minden köréből, szükség szerint ábrákkal is ellátva; végül pedig a havi teendőket tárgyalja.

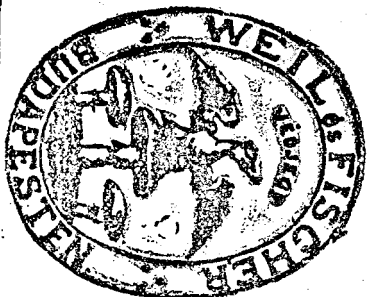
Borászati naptár, XVII. évfolyam, szerkeszti Dr. Nyáry Ferencz, ára 80 kr. Az általános tudnivalók és az úgy látszik elmaradhatatlan „jövendések“ után a cikkek következnek, szokás szerint természettudományi, (léghajózás, légnyomatu vasut stb.!!!) szőlészeti és borászati, végre kertészeti rész alatt besorolva, ezen utóbbi 6 1/2, a szőlészeti rovat 20 oldalra terjed; miglen Sporzon fentemlített naptárában a szaktartalom 60 oldalt vesz igénybe!

Megjegyezzük még, hogy mindkét naptár inkább a mivelt gazdaközönség részére van szerkesztve, mert oly tárgyakat ölel fel túlnyomólag, melyek a kisbirtokos körén kívül esnek. —

Felelős szerkesztő: GAMAUF VILMOS.

Hirdetés.

Ügynökök megfelelő %-ban részesülnek.

VII. és XII. Csop.

Uj iparig meghonosítás, hulladékok és melléktermékek észszerű értékesítése, nagyban termelés és versenyképességért.

FISCHER és WIDBERG
ezelött VOLL és FISCHER
vegyészei kátrány-termékek, karbolhav karboisavns mosz, karbol-olium, köfedéltomez és faczemén-letőzész
GYÁRRA.
Budapest, KILIS SOROKSÁRI-ÚT 9607

CARBOL-OLEUM

Legolcsóbb díobarna színű fatelítő szeztindelytőkre, korlissokre és gazdaságias kőzőkre, melynek használata folytan elpusztíthatatlan tartósságot nyer a fa, a mázolás akarki végezhető.

A carbol-olium ára:
hordóiban 100—200 kgm-ig... 17 kr
100 kg. kisebb edényekben... 19 „
5—10 kg. próbaküldemények... 22 „
bádo szelencében... 22 „

Ajánlja egyszerűsége miatt, zhid és pala barna kátrány-estéket zsindeleytől mázolásra gyártmányoktól árjegyzéket és hasznalati utasításokat ingyen és bérmentve küldenek.

PIACZI ÁRAK.

A heti vásár		Gabona mérték	Tiszta búza	Elegy búza	Rozs	Árpa	Zab	Török-búza	100 kiló		1 köbméter tüzifa	1 kiló marhahús
helye	napja								széna	szalma		
k r a j c z á r o k b a n												
Budapest	december 12	métermáza	853	—	790	633	753	513	—	—	—	—
Brassó	december 6	hektoliter	630	400	420	500	280	360	170	80	260	40
Deés	december 10	"	680	600	480	—	300	520	380	210	280	28
Fogaras	november 13	"	600	530	350	—	220	400	250	130	200	32
Gyula-Fehérvár	december 7	"	600	500	450	—	300	350	260	180	230	31
Kézdi-Vásárhely	december 5	"	610	—	410	380	256	390	350	90	220	28
Kolozsvár	december 12	métermáza	810	—	680	—	640	480	350	180	300	38
Maros-Vásárhely	december 5	"	780	735	735	—	600	455	300	200	290	32
Nagy-Szeben	december 6	hektoliter	560	440	460	—	270	350	180	130	350	36
Nagy-Várad	december 10	"	596	474	488	352	272	340	300	160	320	48
Sepsi-Szt.-György	december 9	"	600	550	420	350	250	390	400	150	150	32
Szász-Régen	december 12	"	575	480	415	360	235	380	280	200	260	28
Torda	december 7	"	650	400	375	—	250	325	300	30	225	32